

सेयर तथा ऋण लगानी नीति, २०८१

विषयसूची

१. पृष्ठभूमि	१
२. विगतका प्रयास	१
३. विद्यमान अवस्था	४
४. सेयर तथा ऋण लगानीको नीतिगत आधार	४
५. सेयर तथा ऋण लगानीको प्रतिफल विश्लेषण	५
६. समस्या र चुनौती	६
७. सैद्धान्तिक मान्यता तथा आधार	७
८. नीतिको आवश्यकता	७
९. दीर्घकालीन सोच	८
१०. उद्देश्य	८
११. नीति	८
१२. रणनीति	८
१३. अन्य नीतिगत व्यवस्था	१७
१४. संस्थागत संरचना	१७
१५. आर्थिक पक्ष	१७
१६. कानूनी व्यवस्था	१७
१७. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	१७
१८. नियमनको व्यवस्था	१७
१९. जोखिम	१७

सेयर तथा ऋण लगानी नीति, २०८१

१. पृष्ठभूमि

मुलुकको आर्थिक एवं सामाजिक विकासमा सार्वजनिक संस्थानको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ। नागरिकहरूलाई आवश्यक वस्तु तथा सेवा सर्वसुलभ एवं सुपथ मूल्यमा उपलब्ध गराउन पनि सार्वजनिक संस्थानहरूको योगदान महत्वपूर्ण रहँदै आएको छ। मुलुकभित्र रहेका स्रोत साधनको महत्तम उपयोग गरी आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्धन गर्ने उद्देश्यस्वरूप सार्वजनिक संस्थानहरूले वस्तु तथा सेवाको उत्पादन र वितरणसमेत गर्दै आएका छन्।

सरकारले विगतका वर्षहरूदेखि नै सार्वजनिक संस्थानहरूका साथै सार्वजनिक-निजी साझेदारी अवधारणाअन्तर्गत स्थापित सामाजिक तथा व्यावसायिक प्रतिष्ठानहरूमा सेयर तथा ऋण लगानी गर्दै आएको छ। सरकारले सार्वजनिक संस्थान, पूर्ण वा आंशिक सरकारी स्वामित्वमा सञ्चालित सङ्घ संस्था, निजी क्षेत्रका कम्पनी वा प्रतिष्ठानहरूमा सेयर तथा ऋण लगानी र बहुराष्ट्रिय सम्झौताअन्तर्गत स्थापित बहुराष्ट्रिय वित्तीय संस्थाहरूमा सेयर लगानी गर्दै आएको छ।

२. विगतका प्रयास

२.१ स्वदेशी संस्थामा संस्थागत सेयर लगानी

स्वदेशी मूलका व्यवसायीलाई सहूलियत दरमा व्यावसायिक कर्जा उपलब्ध गराउने उद्देश्यले वि.सं. १९८९ मा सरकारले नेपाल ट्रेडिङ कर्पोरेसनको स्थापना गरेको थियो। वि.सं. १९९४ सालमा स्थापना भई सञ्चालनमा आएको नेपाल बैङ्क लिमिटेडमार्फत मुलुकमा पहिलो पटक संस्थागतरूपमा व्यावसायिक कर्जा लगानी गर्ने व्यवस्था गरिएको थियो। नेपाल बैङ्क लिमिटेड स्थापना हुँदाका बखत उक्त बैङ्कको जारी पुँजी २५ लाख रुपियाँको ६० प्रतिशत सेयर नेपाल सरकारको रहेको थियो।

सार्वजनिक-निजी साझेदारी अवधारणामा वि.सं. १९९३ मा स्थापित विराटनगर जुट मिलको कुल सेयरपुँजीमध्ये आठ प्रतिशत हिस्सा नेपाल सरकारको रहेको थियो। यो नै सरकारी कोषबाट भएको पहिलो सेयर लगानी हो। विराटनगर जुट मिलमा सरकार आंशिक सेयरधनीको रूपमा प्रवेश गरेको भए पनि हालसम्म उक्त मिलको कार्य सञ्चालनका लागि सरकारले ऋण लगानी गर्दै आएको छ।

पहिलो आवधिक योजना अवधिमा पूर्ण सरकारी स्वामित्वमा केही सरकारी संस्थानहरू स्थापना गरिएका थिए। हालको नेपाल वायुसेवा निगम पूर्ण सरकारी लगानीमा वि.सं. २०१५ साल असारमा स्थापना भएको थियो। यस अवधिमा टिम्बर कर्पोरेसनको स्थापना भयो। त्यसपछिका वर्षहरूमा पूर्ण सरकारी स्वामित्व र लगानीमा आर्थिक क्षेत्रसँग सम्बन्धित विभिन्न सार्वजनिक संस्थानहरू स्थापना हुँदै गए। वि.सं. २०४७ असारसम्म

अस्तित्वमा रहेका ६३ सार्वजनिक संस्थानमा नेपाल सरकारको ४ अर्ब ३२ करोड रुपियाँ बराबरको सेयर लगानी रहेको थियो।

वि.सं. २०४९ कात्तिक ५ गते सञ्चालनमा रहेकै अवस्थामा भूकुटी कागज कारखाना निजीकरण गरिएको थियो। वि.सं. २०४९ देखि २०६३ सम्म १८ सार्वजनिक संस्थानलाई विभिन्न विधि अवलम्बन गरी निजीकरण गरिएको थियो। आंशिक रूपमा सेयर विक्री गरिएका नेपाल बैङ्क लिमिटेड र नेपाल दूरसञ्चार कम्पनी लिमिटेडमा नेपाल सरकारको सेयर लगानी हालसम्म पनि रहेकै छ। यी दुवै संस्थान धितोपत्र बजारमा सूचीकृत भएका छन् र यी दुवैको बजार पुँजीकरण क्रमशः बढ्दै गएको छ। खारेज भएका १२ संस्थानको सम्पत्ति सरकारी स्वामित्वमा ल्याइएको छ। खारेज भएका संस्थानमा रहेको सबै दायित्व नेपाल सरकारले चुक्ता गरेको छ।

पछिल्ला केही वर्षहरूमा धौवादी फलाम कम्पनी, विद्युत उत्पादन कम्पनी लिमिटेड, राष्ट्रिय प्रसारण ग्रिड कम्पनी, हाइड्रोइलेक्ट्रीसिटी इन्भेष्टमेन्ट एण्ड डेभेलपमेन्ट कम्पनी लिमिटेड, नेपाल पूर्वाधार निर्माण कम्पनी लिमिटेड जस्ता नयाँ संस्थानहरू पूर्ण सरकारी लगानीमा स्थापना भएका छन्। वि.सं. २०८१ असार मसान्तसम्म अस्तित्वमा रहेका सार्वजनिक संस्थानहरूको सङ्ख्या ४४ पुगेको छ। हाल अस्तित्वमा रहेका कुल संस्थानमध्ये २३ संस्थान नेपाल सरकारको पूर्ण स्वामित्वमा सञ्चालित छन् भने बाँकी २१ संस्थानमा नेपाल सरकार र सार्वजनिक निकायहरूको नियन्त्रणात्मक स्वामित्व (५० प्रतिशतभन्दा बढी सेयर स्वामित्व) रहेको छ।

नियन्त्रणात्मक सेयर स्वामित्वसहितका संस्थानका अतिरिक्त नेपाल सरकारले पछिल्लो दशकमा सार्वजनिक-निजी साझेदारी अवधारणामा आधारित भई स्थापना भएका इमर्जिङ्ग नेपाल लिमिटेड, नलगाढ हाइड्रोपावर कम्पनी, नेपाल इन्फ्रास्ट्रक्चर बैङ्क लिमिटेड लगायतका कम्पनीमा समेत सेयर लगानी गरेको छ।

सरकारले सेयर लगानी गर्दा प्रवर्धकको रूपमा मात्र लगानी गरेको छ। धितोपत्रको प्राथमिक वा दोस्रो बजारबाट निष्कासन गरिएको सेयरमा सरकारले हालसम्म लगानी गरेको छैन।

नेपाल सरकारले कतिपय सहकारी संस्थामा स्थापनाको प्रारम्भिक कालदेखि नै सेयर तथा ऋण लगानी गर्दै आएको देखिन्छ। हालसम्म पनि साझा सेवा र साझा यातायातमा तीन अर्ब रुपियाँभन्दा बढीको सेयर लगानी छ। राष्ट्रिय सहकारी बैङ्क र साझा प्रकाशन लिमिटेडमा ४७ करोड रुपियाँभन्दा बढी ऋण असुल गर्न बाँकी रहेको छ।

२.२ विदेशी संस्थामा संस्थागत सेयर लगानी

नेपाल सरकारले बहुराष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय वित्तीय संस्थाहरू स्थापना हुँदा वा त्यस्ता संस्थाहरूसँग सम्झौता हुँदा भएको व्यवस्था बमोजिम सेयर लगानी गर्दै आएको छ। वि.सं. २०८० असार मसान्तसम्म विश्व बैङ्क, अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोष, एसियाली विकास बैङ्क, एसियाली पूर्वाधार लगानी बैङ्क, सार्क विकास कोष र अन्तर्राष्ट्रिय पुनर्निर्माण तथा विकास बैङ्कमा सरकारको ११ अर्ब ५२ करोड रुपियाँ बराबरको सेयर लगानी रहेको छ।

